

Friedrich Klára

GERBERGA APÁTNŐ EREKLYETARTÓ LÁDIKÁJÁNAK ROVÁS ÉS RUNA FELIRATA

Székita-hun elődeink több népnek adták át az írás tudományát. Kutatásaim alapján a germán népeknek is. Néhány írásomban foglalkoztam már runafeliratos tárgyakkal. Elsősorban azokat szeretném majd egy könyvben bemutatni, amelyek a magyarsággal kapcsolatba hozhatók.

Közéjük tartozik a X. században élt Gerberga apátnő ládikája is, amelynek kevés magyarországi szakirodalma van, ellenben külföldön bizony nagyon híres. De haladjunk időrendben!

Magyar kutatók tudósításai, megfigyelései

Fehér Mátyás Jenő, 1977.

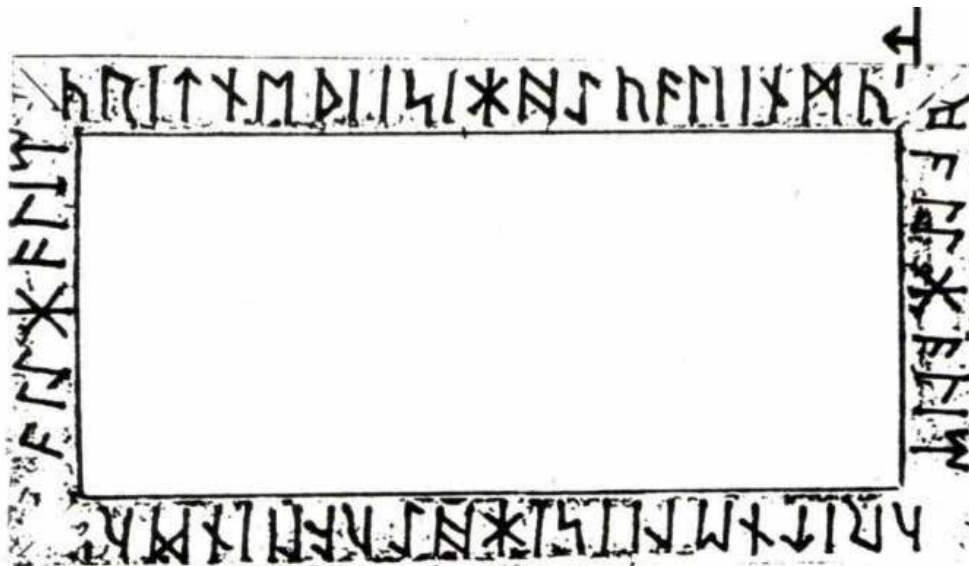
A teológus, pap, történész Fehér Mátyás Jenő írása a Magyar Őskutatás folyóiratban (1977/4. szám) jelent meg *Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának rovasírásos ládikája Gandersheimben* címmel. Ebből

megtudjuk, hogy Gerberga Árpád fejedelem, Sur besenyő király és Arnulf bajor herceg ükunokája vagy dédunokája apátnő volt a gandersheimi (Németország) kolostorban és egy szépen faragott, elefántcsontból való, vagy elefántcsont faragással díszített

ereklyetartó ládikát kapott Magyarországról. Ezt Géza nagyfejedelem követői adták át neki, amikor a Lech mezei csata után Quedlinburgban jártak.

A felirat az ereklyetartó ládikán belül, az alján van, egy restaurálás alkalmával fényképezték le. A ládikában ismeretlen szent csontjai voltak becsavarva egy Eme-se álma jelenetet ábrázoló hímzésbe, ez Fehér Mátyás Jenő szerint megegyezik a Nagyszentmiklósi Kincs égberagadási jelenetét ábrázoló korszó vésetével. Besenyő rovasírásnak tartja a feliratot, szerinte ez egy üzenet, köszöntés a ládika belsejében őrzött ereklyéhez. Ígéri, hogy felesége Walter Anna, *Az ékírástól a rovasírásig* c. nagy művének 3. kötetében olvashatjuk majd a bővebb leírást. Sajnos sem Fehér Mátyás Jenő, sem felesége nem tudták folytatni a magyarság igaz története szempontjából rendkívül fontos munkájukat, a 3. kötet nem jelent meg.

Megtudjuk Fehér Mátyás Jenőtől azt is, hogy Gerberga apátnő magyar és besenyő ősei iránti tiszteletből a Lech mezei vereség részletet eltávolította a szintén Gandersheimben élő apácatársa, **Hrotsvitha*** krónikájából, ez a kitépelt szöveg ma a wolfenbütteli levél-

A felirat Gosztony
Kálmán tanulmányából

tárban van. (Egyébként Wolfenbüttelben, a Herzog August Bibliothek-ben két magyar rováslelék is van.)

*Hrotsvitha von Gandersheim a 9. században élt, apáca, költő, verses legendák, színdarabok írója.

Mire is céloz Fehér Mátyás Jenő ebben a rövid írásában? Szerintem nem kevesebbre, mint arra, hogy Gerberga apátnőük vagy dédapjának, Álmos vagy Árpád fejedelemnek csont ereklyéjét tartalmazta a ládika.

Fehér Mátyás Jenő másik írásában is foglalkozik Gerberga ládikájával, ez a *Besenyő őstörténet* c. kötetben jelent meg, a Kárpáti Ház Kiadónál, 2004-ben. A hiánypótló könyv közzétételét Bencsik Andrásnak, a Magyar Demokrata főszerkesztőjének és Bognár József szerkesztőnek köszönhetjük.

Magyarországon addig meg nem jelent írásokat tartalmaz az akkor már 26 éve elhunyt történésztől. Ebben láthatjuk is a hímzést. Az előzőeken túl megtudjuk, hogy létezett egy oklevél is, melyet XIII. János pápa küldött Gerbergának. A Lech mezei csata leírása Hrotsvitha legendáiról apáca Modus Ottonis c. verses történetében olvasható.

Gosztony Kálmán, 1986.

A következő tudósítás a ládikáról a *Magyar Múlt* (Hungarian Past) című, Ausztráliában, Sydney-ben kiadott folyóiratban jelent meg, a felirat is bemu-

A hímzés rajza, Fehér M. J.: 2004/104.

tatásra került. (1986/1-2.szám). Az *Egy X. századbeli ó-magyar nyelvű rovás-felirat* című írás szerzője Dr. Gosztony Kálmán. Róla ugyanebből a folyóiratból megtudjuk, hogy a párizsi Sorbonne Egyetem tanára. Igen rokonszenves, hogy írását rováskutatók méltatásával kezdi.

A bemutatott ábra alatt a következő szöveg olvasható: „Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának X. századbeli - ómagyar eredetű - ereklye ládikójának rovás felirata.” A felirat szövege kétszer ismétlődik, két-két egymással szemben lévő oldalon, egyetlen betű eltéréssel.

Gosztony Kálmán a magyar rovásírás hangértékeivel készítette megfejtését:

R-ÉV-U-ED-/E/SZ
SZ-EJ-P ER-K-ECS
NAP-SZ-ÜSZ-SZ
SZ-ENY-V-ED-EC
SZ-Ü-R-END SZ-EJ-P
NAP-ÉK-J-E/P/-/AZ/

Mai magyar nyelven:

RÉVEDEZEL SZÉP ERKÖLCS NAP SZŰZ
SZENYVEDESZ BESZŰRŐDIK MAJD SZÉP
NAP SUGARA AZ

Sajnos nem írta a jelek alá az általa vélt hangértékeket, így nehéz az egyértelmű egyeztetés. A felső soron a jobb sarokban kezdi és halad jobbról-balra, ezt nyíllal is jelezte. A „csillag” szerű jelet nem rovás százasnak értékeli, hanem a Nap szónak.

Gosztony Kálmánétól eltérő a véleményem, ugyanis a rajzon nem jobbról-balra haladó magyar rovásírás, hanem balról-jobbra haladó runa felirat látható.

Gosztony ezt ugyan észreveszi, de a runákkal való hasonlóságot a következőképpen próbálja jelentékteleníteni: „Az **R** jele háromszor fordul elő e rövid szövegben. Némelyik északi runa jellel való véletlen és teljes egyezése ennek a jelnek jelenleg nem sokat jelent, mert az értelmi összefüggés szerint a felirat szövege egyértelmű, vagyis magyar. Feltehető azonban mégis, hogy a rovónak a keze itt rájárhatott egy runa-jel alakjára, mert talán

ez ismeretes volt a runák nyelvén (?) a Gerberga apátnő rokona.”

Bár Fehér Máttyás Jenő és Gosztony Kálmán írása arra sarkallt, hogy fogjak neki a szöveg megfejtésének - a rajzhoz be is írtam a runa hangértékeket - de az iskolai munkám, a székely-magyar rovásírás terjesztése, kutatások a helyszíneken, könyvírás és persze a háztartás nem hagyott rá időt.

Sebestyén László, 1997.

1997-ben ismét megkísérett az ügy, a nagy tudású Sebestyén László: *Kézai Simon védelmében* c. könyvén keresztül. Nem említi ugyan a ládikát, de végre levezeti Gerberga származását, így ez tisztázódik. Nála *Gerbega* változatban (a második *r* nélkül) van a név. Sebestyén azokat a forrásokat sorolja elő, ahol a hunokat-avarokat-magyarokat egy népként említik: „... Hrosuita X. századi gandersheimi apáca nevezi avaroknak a magyarokat 959-968 körüli költeményében... Hadd hívjam fel a figyelmet egy szenzációsnak is számítható kis adalékra: Egy Falkenstein János nevű szerző múlt századi összeállításából tudjuk, hogy Árpád dédunokája, keresztnevéen Gerbega, a X. században a gandersheimi apácakolostor fejedelemasszonya volt. Szolgálatá évei megegyezhetnek Hrosuita apácaidejével, mert a nagyanya, Árpád leánya 938-ban halt meg. A lezármazás fonala ez: Ágnes-Arnulf házasságából Judit, Judit-Henrik (Madarász Henrik császár fia) frigyéből Gerbega. A minden ágon uralkodói környezetből származó Gerbega – könnyen hathatott verselő apácájára – értesültsége bizonyosan nem számítható mendemondának.”

A név írásáról: A Gerberga változat lehet a helyes, mert Jordanesnél előfordul pl. az Amalaberga név, Nagy Theodorik unokahúgát hívták így.

Mandics György, 2011.

Mandics György *A rovott múltunk* c. munkája 3. kötetében azt írja, hogy az írásemléknek csak a rajza maradt fenn (2011/223). Közli Gosztony olvasatát és Libisch Győző megfejtési próbálkozását. Ez pedig a

mellékelt rajz szerint helyesen, a runák hangértékeinek segítségével történt, bár sem ennek megállapítása, sem olvasat nincs hozzá.

Gyárfás Ágnes és szerzőtársai, 2013.

Dr. Gyárfás Ágnes - Záhonyi András - Bubcsó Gábor: *Gerberga apátnő*

rovásfeliratos ereklyetartó ládikája a X. századból című írása a rangos Ősi Gyökér folyóirat 2013. október-decemberi számában jelent meg.

Először is köszönöm a hivatkozást Szakács Gáborral közös munkásságunkra.

Gyárfás Ágnes, a Miskolci Bölcsész Egyesület igazgatója és szerzőtársai a betűket vegyes eredetűnek tartják: türk, szibériai, orkhoni, magyar (ezen belül a Nikolsburgi ábécé), Egyiptomból származó ótörök, Révai Miklós betűsorai, Egyiptomból származó het-tita, hurrita, mezopotámiai... Ezek között nem említik a runákat, noha a ládika felirata egységesen éppen ezekből áll. A szerzők bemutatják olvasatukat, melyhez magyarázatot nem fűznek, hanem felajánlják az olvasónak továbbgondolkodásra: **TUDSZITÜNG NAPASSZINT SZERETI ÉRSZIK NAPODIG.**

Köszönöm ezt a felajánlást, mert ez indított arra, hogy összerakjam a gyűjtött anyagaimat és megpróbálkozzam a megfejtéssel.

Ládikánk külföldön bizony nagyon híres....

A szereplők tehát megvannak, bizonyítottan éltek, de hol van a ládika, hogy néz ki, mekkora - erre az eddigiekből nem kaptunk választ. Németországi levelezőtársamtól - aki tudott készülő írásomról - néhány éve két olyan angol nyelvű tanulmányt is kaptam, amelyek sok kérdésre feleletet adtak.

Georg Stephens tanulmánya

A részleteket angolból fordította: Friedrich Klára

Dr. Georg Stephens, 1863-ban megjelent tanulmányának címe: **On an ancient runic casket now pre-**

served in the Ducal Museum, Brunswick. Magyarul: *Egy ősi runás ládikáról, melyet napjainkban a Braunschweigi Hercegi Múzeumban őriznek.*

Stephens az óangol és angol nyelv professzora, a koppenhágai egyetem tanára volt. Angliában született és tanult, régész és filológus is, később Svédországban, Dániában élt és dolgozott. Egy nagy összefoglaló művet írt a runa feliratokról *Handbook the old Northern runic monuments of Scandinavia and England* címmel, elsőként egybegyűjtve az akkor ismert emlékeket.

Stephens professzor stílusa élvezetes, dicséri a készítő mestert, a ládika szépségét, érezni az íráson egy nagy tudású személyiség lelkesedését kutatásának tárgya iránt. Végre láthattam milyen is a ládika, Stephens közli a gyönyörű alkotás fekete-fehér fényképét minden oldalról.

Nézzük, mit tudunk meg Stephens professzortól: „*Noha nem a legrégebb, de a leggondosabban és választékosabban kidolgozott, legbecsesebb darabja a nyugati művészetnek... soha nem találkoztam még hasonlóval*”. Pedig a régészettel is foglalkozó tudós sok gyönyörű műalkotást láthatott!

A ládika vékony elefántcsont vagy rozmár agyar lemezéből készült, sárgás bronz foglalatban. A felirat a ládika belsejében, az alján lévő, kiemelhető bronz kereten van, kétszer ismétlődik, egymással szemben. Jelenleg néhány kevésbé fontos relikvia van benne, talán a 13. századból.

Nincs adat arról, mióta van a múzeumban, mikor juttattak hozzá. „*We are, therefore, entirely in the dark*”-írja Stephens. (Ennek következtében teljes sötétségben vagyunk.) Lehet, hogy Gertrud hercegnő, Oroszlán

Henrik anyjának szerzeménye, amikor Franciaországban relikviákat vásárolt. (Oroszlán Henrik, 1129-1195, szász bajor királyi herceg, főként Braunschweigben, a ládika jelenlegi őrzési helyén élt.)

A ládika (ahogyan Stephens írja: *coffer*) koráról előjáróban azt állapítja meg, hogy semmiképpen nem lehet 9. századinál későbbi, mert akkor már latin betűkkel írták volna a szöveget. Nem skandináv, hanem angolszász runákkal készült, angol nyelven. Említi kutatótársát, aki szerint ír nyelvű a felirat.

Stephens megfejtése: Az első 3 sor az átírás runáról latin betűre, a második három sor az olvasata mai angol nyelven.

Hosszabb oldalak:

URIT NETHII SIGHyOR AeLI IN MU

Rövidebb oldalak:

NGPAeLyO GAELIeA

Mai angol nyelven:

WROTE (carved this) NETHII for the SIG-HERRA (victory lord, most noble) AELI IN MUNGPAELYO (Montpellier) of GAUL

Magyarul: *Írta (karcolta) Nethi a győzedelmes úrnak, a legnemesebb Aeli-nek Montpellier-ben, Galliában.*

Stephens ez után ismerteti kutatásai eredményét, kik is a szereplői a feliratnak.

A frank Eligius (kb. 590-660) először pénzverést tanult, különleges tehetsége volt a fémekkel való munkához, Ő maga is készített szakrális tárgyakat. Majd mindezt abbahagyta és szerzetes, később püspök lett. 20 évig ténnyel a germánok között. Jótékonykodott, betegeket segített, templomokat építtetett, kolostort alapított. A katolikus egyház szentté avatta, az arany-

URIT NETHII

SIGHyOR AELI,

IN MUNGPAELYO GAELIeA.

WROTE (carved-this) NETHII

**for-the-SIG-HERRA (victory-lord, most noble) AELI,
IN MUNGPAELYO (Montpellier) of-GAUL.**

művesek védőszentje lett. Névváltozatai Aely, Eloy. Latinosan Eligius. Francia neve: Saint Éloy, Saint-El-oi. Olasz neve: Saint Eligio.

A rovó, a vésnök, a runamester személyének kiderítése már nehezebb feladat volt Stephens számára. A dublini Trinity College könyvtárában talált rá a NETHI ó-ír névre, mégpedig Szent Kolumba, Írország és Skócia védőszentjének latin nyelvű evangéliumos könyvében. Stephens megállapította, hogy a ládikán lévő szöveg Northumberland-i nyelvjárásban készült. Szerinte Nethi egy ír ötvösművész volt, aki Northumberlandbe (Északkelet-Anglia) költözött Eligius és Nethi ugyanabban a korban éltek, a 7. században, tehát találkozhattak, ismerhették egymást. Nethi ajándékba készítette Eligiusnak a ládikát, ez 650 táján történt. A ládika Stephens szerint nem ereklyetartó, mert akkoriban még nem virágzott az ereklye kereskedelem, hanem a Szent Evangéliumok tartója volt. Bár Stephens nem adja meg a ládika méreteit, de egy világhálós adatból kiderül: 12.6 x 12.6 x 6.8 cm. Véleményem szerint ez túl kicsi evangéliumok tartójának.

Stephens közli, hogy tanulmányának ábrái a múzeumban készült fényképfelvételeken alapulnak. Az általa mutatott felirat képén látni, hogy két sarokban még további apró jelek vannak. Ezeket berajzoltam Fehér-Mátyás Jenő ábrájára, lejjebb mutatom.

A ládika mintázatával kapcsolatban Stephens megállapítja, hogy hasonló a szintén runafeliratos Bewcastle és Ruthwell kereszthez.

Stephens semmiféle magyar vonatkozást nem említ.

A tanulmány adatai: On an Ancient Runic Casket Now Preserved in the Ducal Museum, Brunswick. Author(s): George Stephens. Source: The Journal of the Kilkenny and South-East of Ireland Archaeological Society, New Series, Vol. 4, No. 2 (1863), pp. 267-276. Published by: Royal Society of Antiquaries of Ireland Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/25502635>. Accessed: 25/12/2014 13:15.

Nem említenek magyar vonatkozásokat a következő szerzők sem:

Raymond Ian Page angol történész, a viking kor és a runák kutatója írja:

„Három runafeliratos dobozt fedeztek fel Anglián kívül, bár hogyan és mikor, azt csak találgatni lehet. Az egyik Brunswick-ban (Braunschweig) az Anton Ulrich hercegről elnevezett múzeumban van, ez egy választékosan kidolgozott elefántcsont doboz a VIII. századból. Lehetőséges, hogy a közeli Gandersheim templomi kincseiből származik.

Az aljára erősített fémlapon, elegánsan kidolgozott runák vannak. Két ismétlődő szöveg van. Sajnos senki nem készített még meggyőző értelmezést.” (Raymond Ian Page: Runes 1987/40. old. Fordította: Friedrich Klára)

Eddig tart Page tudósítása a ládikáról, említi még a normandiai Mortain templomának bükkfából készült runafeliratos dobozát és a híres, bőségesen ismertett Franks dobozát.

Tineke Looijenga – Theo Vennemann tanulmánya

Ez a másik tanulmány Georg Stephens-éhez hasonlóan szintén példa értékű kutatói munka eredménye, bár a megfejtés eltér az előzőtől. Szerzője két nemzetközileg elismert nyelvész: Dr. Tineke Looijenga holland egyetemi tanár, nyelvész, és Dr. Theo Vennemann német egyetemi tanár, szintén nyelvész.

Megérthetjük belőle, milyen fontos ez a felirat és hogyan kéne a magyarországi nyelvészet és történettudomány akadémiai képviselőinek a kényelmes dilettánszás helyett megbecsülni, kutatni, közzétenni írástörténeti értékeinket.

Tineke Looijenga – Theo Vennemann: The Runic Inscription of the Gandersheim Casket

A gandersheimi ládika runa felirata

Angolból-németből fordította: Friedrich Klára (Kolloquiumsbande des Herzog Anton Ulrich Museums,

herausgegeben von Jochen Luckhardt) Bd. I. Das Gandersheimer Runenkästchen, Internationales Kolloquium, Braunschweig, 24-26. März, 1999, herausgegeben von Regine Marth.

Az Anton Ulrich Herceg Múzeum kollokvium kötetei. Kiadta: Jochen Luckhardt, kötet: A gandersheimi runás ládika, Nemzetközi kollokvium (vizsgálat), Braunschweig, 1999. március 24-26, kiadta: Regine Marth.

1999-ben nemzetközi tudományos tanácskozást tartottak Braunschweigben, az Anton Ulrich hercegről elnevezett múzeum rendezésében, jelenleg ehelyt őrzik a ládikát. Itt megállapították, hogy díszítése keresztény jellegű, így a runaszöveg háttere is ez lehet. Meggyőződésük, hogy a szöveg utal az alján lévő kereten a ládika rendeltetésére és jelenleg elveszett tartalmára is. A kereten kétszer találjuk ugyanazt a runasort, a hosszabb és rövidebb oldalon.

A szöveg nincs tagolva, elválasztva, szavakra bontva. A csillag runa, mely mindenütt a szöveg közepén van, négyféleképpen értelmezhető: **1.** G hangértékű runa. **2.** Krisztus monogram. **3.** A kereszt jele. **4.** A krizma jelképe. (Krizma: görög eredetű szó, szent kenet, szent olaj és balzsam keveréke, melyet a keresztény egyházi szertartásoknál, pl. keresztelésnél, bérnél használnak.)

A ládika előlnézetből
(Looijenga-Vennemann, 2000/11)

A ládika származhat a Gandersheimi Apátságából, de ez bizonytalan. Ennél nagyobb gond, hogy az alsó keret a runákkal későbbi, 19. századi lehet. Tehát másolat, így minden olvasat és értelmezés feltételezés a szerzők szerint. Ennek ellenére nem gondolják azt, hogy hamisítvány, a runák kivitelezése ehhez túl jó és az ó-angol szöveg is bonyolult. A korai 19. század ismeretei a runákról gyérek voltak az ilyen minőségű felirathoz. Abban az időben nem találhattunk volna senkit, aki az angolszász runákat és a 8. századi ó-angol nyelvjárást ismeri.

A szerzők egyet értenek a fentebb idézett Raymond Ian Page-el: bárki készítette is a feliratot, képzett szakember volt. Jól ismerte a runákat, vagy egy jó minta volt előtte.

A runákat hordozó keret lazán mozgatható nincs hozzáerősítve a dobozhoz. Nincsenek lyukak, ahova be lehetne csavarozni.

Az első és a 22. runa hangértéke kétséges, **C** vagy **U**. 1991-ben Page az 1. runát **U**-nak, a 22. -et **C**-nek értelmezte. 1998-as véleménye: mindkettő lehet szerinte **U** és **C** is. (A két csillag a sarkokban lévő kisebb méretű véseteket jelöli, ezeket később mutatom.)

A rövid oldal olvasata (az ábrán 25-33.-ig): H Ae L I G Ae L I E A

A ládika felirata
(Looijenga-Vennemann, 2000/14)

A csillag jel itt **G** hangértékű runaként jelenik meg. Bal oldalon az utolsó runa hangértéke egy kettős-hangzó: **EA**. Szavakká tagolva: HAeLIG AeLI EA = **szent olaj víz**. Az **EA** kettőshangzó használatát a *water, waeter* (víz) szó helyett a helyszűke indokolja a szerzők szerint.

A hosszú oldal olvasata latin betűkkel:

C (vagy U) RITNE THII SI * HIR Ae LI IN
M C (vagy U)

A **CRITNETHI** önmagában értelmezhetetlen, ezért a szerzők feltételezik, hogy a runakészítő kihagyott egy runát. Az **S** runát javasolják a kihagyott helyre, az értelme így: CRI(S)TNE THI, azaz **megkeresztellek**

Ez után következő runák: **ISI** és a csillag runa **G** hangértékkel. A szerzők feltételezik, hogy rövidítésről van szó: **I (n) SI** (gno crucis): **a kereszt jelében**.

Tehát az eddigiek: **I CHRISTEN THEE IN THE SIGN OF THE CROSS**.

Megkeresztellek a kereszt jelében vagy jegyében.

A következő szöveg egység volt a legnehezebb a szerzők számára: SIGHIRAE LI (a második **I**-n két pont). Úgy oldották meg, hogy kétszer vették az **S, i** runákat.

Tehát egyszer felhasználták a Signo-hoz, most pedig SIGHIRAE LI-hez. Értelmezésük szerint ez a „*sick men's oil*”-t jelenti.

Ehhez egy kis magyarázat: A szertartásokhoz Aelfric X. századi angol püspök leírása szerint háromféle „kenést”, olajat használtak: **I**. szent olaj: Oleum sanctum= a Holy oil – különféle szertartásokhoz

2. Oleum crismatis= crism (krizma) - kereszteléshez
3. Oleum infirmorum= **sick men's oil** - a betegeteket kenték meg vele. A sick men's oil ugyanaz, mint a manna, azaz **seocra**. Tehát a SIGHIRAE LI értelmezhető **sick men's oil**-nak és **seocra**-nak is.

INMC/U szöveg egység jelentése: **In nomine**. Felhasználva a keret sarkában lévő kis méretű jeleket: **In NoMine Sancti**

Amennyiben az első betű **U**, akkor a következőképpen alakul a szöveg: **URITNE THI**, ami megfelel a latin **ego te linio**, azaz **megkenlek, felkenlek** kifejezésnek.

Még egy értelmezési lehetőséget közöltek a nagyon alapos megfejtésben aszerzők: a CRI(S)TNE THI és az URITNE THI mellett lehetséges a **WRITNE THI**, azaz „megírlak”, vagyis „réd írom a kereszt jelét”.

A szerzők megállapították, hogy a házikó alakú gandersheimi ládika szent olaj és krizma tartójaként szolgált. Ezeket keresztelésre és beteg emberek kenésére használták. A ládika Northumbriából vagy Merciából (angolszász királyság a 6.

és 9. század között) származhat. Egy missziós tevékenységet folytató püspök hivatalos felszereléséhez tartozhatott, aki a frank birodalom szász részén térített a késői 8. és korai 9. században.

Hiányzó jelek a Fehér Mátyás Jenő és Gosztony Kálmán által közölt ábráról

Mindkét külföldi tanulmány mutat fényképet, ábrát a feliratról, így az eltérések jól észrevehetőek. **I**. Hiányoznak a kis méretű jelek a jobb felső és a bal alsó

A felirat átírása runákról latin betűkre:

C
U ritnepiisi * hiraeliinm **C** ** | haeli * aeliea
1 5 10 15 20 25 30 33

Összegezve Looijenga és Vennemann értelmezését:

A: **c/uri[s]tneþiisi[gnó]* (= crucis) (sig)hīræliinmc/u****
| hælīgæliea
 or
 B: **c/uri[s]tneþii[n][nomine]s[ancti]* (= Iesu Christi)**
(sig)hīræliinmc/u | hælīg (* = chrism) æliea**

Looijenga – Vennemann tanulmányából: 2000/118. old.

Magyarul: **Megkeresztellek a kereszt jegyében, Krisztus szent nevében.**

Vagy: **Rád írom a kereszt jelét a krizmával. Betegek olaja, Krisztus nevében.**

Szent olaj, krizma, víz.

sarokból. 2. A kezdő runa **H** hiányzik a bal alsó sarokból. 3. A fejjel lefelé álló, alsó hosszabb oldalon a 7. jel egy runa **Th**, ez Fehér és Gosztony ábráján runa **L**-nek látszik. Mindezek csak fénymásolási hibák, nem Fehér Mátyás Jenő hibája, akinek magyar művelődéstörténeti értékeket mentő nagy életművéért köszönettel tartozunk. Viszont a további megfejtők érdekében szükséges felhívni a figyelmet az eltérésekre.

A sarkok kis méretű jelei: a magyar rovásírás betűi

Ezeket pirossal Gosztony Kálmán feljebb mutatott ábrájára rajzoltam.

Stephens - jobb felső sarok 1863.

Looijenga – jobb felső sarok 1999.

Stephens – bal alsó sarok 1863.

Looijenga – bal alsó sarok 1999.

A sarkokon lévő kis méretű jelek különbsége is azt bizonyítja, hogy a feliratot többször cserélték az idők folyamán. A legfontosabb azonban, hogy a magyar rovásírás jelei is lehetnek: **S** és **N**. Szaggatott vonallal jelöltem a bal alsó sarokban lévő **H** runának a halványan látszó vonalát Looijenga tanulmányában lévő fényképről. Kis mértékben különbözik még a hosszú oldalon balról a 15. runa, nem csak a fejjel lefelé álló párjától, hanem Stephens és Looijenga ábráin is van eltérés. Ez természetes, hiszen kézzel készültek a betűk, de utal a felirat cseréjére is.

Saját megfejtési kísérletek, olvasatok

Első megfejtési kísérleteim Fehér Mátyás Jenő írásának hatása alatt készültek. Mert mire is céloz ebben, melyet sajnos halála miatt nem tudott kifejteni? Úgy értelmezem a célzást az Emese álma hímzésre, hogy a ládikában Álmos vagy Árpád csont ereklyéjét juttatták el Gerbergának Gandersheimbe. A második Gerbergának. Ugyanis volt egy első Gerberga apátnő is ugyanitt, aki figyelemre méltó módon Árpád fejedelem kortársa volt és 874-896-ig, haláláig viselte a tisztséget.

I. Gerberga, a mi történetünk Gerbergája 949-1001-ig, 52 évig volt apátnő a világhálós forrás szerint: https://hu.wikipedia.org/wiki/Gandersheimi_ap%C3%A1tn%C5%91k_list%C3%A1ja

Hogy ez az 52 év elírás vagy az élettartamára, vagy a tisztsége idejére vonatkozik, bizonytalan. Alátámasztja a hosszú tisztségviselést, hogy az előző apát-nő, Wendelgarde 949-ben hunyt el, ekkor követte II. Gerberga. Mit is bizonyít ez az 52 év szolgálat, azon túl, hogy közkedvelt lehetett? Elsősorban azt, hogy királyi-fejedelmi vérből származott, ezért egészen fiatalon kapta a tisztségét a kolostor nagyobb dicsőségére. Bizony, Badiny Jós Ferenc jól állapította meg, hogy kolostorban hervadt el az Árpád-házi királylányok színe- virága.

Könyves Kálmán orvosságos ládikája?

Legelső változatom Álmos fejedelemmel kapcsolatos volt, ezt most itt nem közlöm, nem tartom eléggé alátámasztottnak.

Könyves Kálmán királlyal már 15-16 évvel ezelőtt kapcsolatba hoztam Gerberga ládikáját, ekkor írtam a gyűrűjéről, melyen köszvény elleni varázsmondás van a hivatalos értelmezés szerint is. A gyűrűkarikán belül rovásnak is értelmezhető írás van. (Magyar Jelen, 2004/8/12.) Ez a feltételezésem az évek folyamán megerősödött.

Kálmán a koronázása előtt már felszentelt pap volt, nagyváradai és egri püspök.

Műveltségéről híres, de beteges ember. A Képes Krónika, bár valószínűleg eltúlozva így jellemzi: „Jelentéktelen külsejű ember volt, de ravasz, tanulékony, borzas, szőrös, félszemű, púpos sánta és hebegő.” (Európa Kiadó, 1986/179.) E rossz vélemény oka valószínűleg az volt, hogy II. Orbán pápa utasítására 1096-ban át

kellett volna engednie az országon a kereszties lovagokat, akik a törökök ellen indultak és egyáltalán nem keresztényi módon viselkedve rabolták, gyilkolták, fosztogatták a magyarokat. Kálmán alattvalóit és hazája rendjét védve, sikeresen verte szét e horda egy részét, ezzel viszont nem nyerte el a pápa tetszését. Halála állítólagos középfülgyulladás miatt következett be. Molnár Antal *A középkor története* c. művében írja: „A heves fejszaggatásokhoz, melyek előbb is nem egyszer eszméletétől is megfosztották, s melyeket olasz udvari orvos a Dráco, a király füleire tapasztott írral nem volt képes eloszlatni, lelki gyötrelmek járultak...” (Ribáry-Molnár, 1881/653.old.)

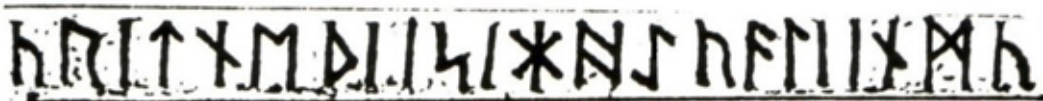
A korabeli Európában azonban nagy tekintélyt vívott ki Magyarországnak. A cseh történetíró, Cosmas véleménye Kálmán uralkodásának idejéről: „A magyar nemzet erős, gazdag, fegyverben kitűnő és a föld bármely királyával képes szembe szállni.” (Dümmerth: 1977/309.)

A szöveg, mint a tanulmány elején írtam, runákkal íródott. A runaírás három fő típusa a germán, az angolszász és az északi (skandináv) runák. Ahogyan Stephens is megállapította, itt angolszász runákkal készítették a feliratot.

Jómagam inkább a germán runaírást vártam volna el, mint legkorábbi változatot. Viszont mint Looijengától megtudtuk, a jelenlegi szöveg későbbi másolat.

Az angolszász runák csak kis mértékben térnek el a germán runáktól és kb. kétszáz évvel később kezdték őket használni.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.11. 12. 13. 14. 15. 16.17.18.19.20. 21. 22.

K	R	I	T	N	E	T	H	I	S	I	G	H	C	H	K	A	L	I	N	M	K
U											J		Ae	U	Ae						U
C											H		IH	C							C
													EU								
													I=Y								
													ICHWAS								

Friedrich K. 2018.

Az óangol nyelv is a germán nyelvekből ered, az angolszászok tulajdonképpen három germán törzs le- származottai. Ezért a ládikánál is a megfejtések nyelve angol-német és köz-latin. Ábrámon pirossal jelöltem a runák további hangértékeit.

A hosszabb oldal olvasata:

Szavakra tagolva: **KRITNETHII SIGH CH KALI- INM K**

Magyarázat: **KRITNETHI:** név, **esetleg** Krétai Net- hi. *Latin:* Cretaeus, cretensis=krétoi (mn.), cretani: krétoi(fn.), cretes: Kréta lakói. *Angol:* Crete= Kréta

SIGH: *Latin:* Sigillum=pecsét, signum: jel, jegy, bé- lyeg, signatura=hitelesítés, aláírás. *Angol:* sign=jel, aláír. *Német:* Siegel=pecsét

CH: *Latin:* chirurgus=sebész. *Német:* Chirurg=se- bész. A CH itt rövidítés, mint napjainkban a Dr.

KALIINM= Kálmán, Kálmánnak (Egyéb névválto- zatai pl. a gyűrűfeliratán: Coloman, Tarih-i Üngürü- szben: Kolomanusz)

K= King vagy König

A hosszabb oldal olvasata tehát:

KRITHNETI (vagy KRÉTAI NETHI) PECSÉTES (bejegyzett, hivatásos) SEBÉSZ KÁLMÁN KI- RÁLYNAK

A rövidebb oldal olvasata:

Szavakra tagolva: **HAeLCH GAeLIEA**

HAeLCH: *Angol:* health=egészség, heal=gyógyít. *Német:* heilen=gyógyítani.

Latin: Halitus=pára, párlat.

GAeLIEA: **Gallia:** történelmi terület, a kelták, lati- nul gallok élettere (a mai Olaszország, Franciaország, Belgium, Svájc, Németország egyes részein)

Galilea: Palesztina egy része, Jézus életének fő terüle- te (Bibliai Kislexikon, Kossuth Kiadó, 1978.)

A rövidebb oldal olvasata:

EGÉZSÉG (vagy GYÓGYÍTÁS) GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL)

A *halitus* (párlat) szót felhasználva: PÁRLAT GAL- LIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL)

Az egész szöveg olvasata, értelmezése:

1. változat: A KRÉTAI (származású) NETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK, EGÉZSÉGET (kívánva) GALLIÁBÓL (vagy GA- LILEÁBÓL).

2. változat: A KRÉTAI (származású) NETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK a PÁRLATOT GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL).

3. változat: KRITNETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK a PÁRLATOT GALLIÁ- BÓL (vagy GALILEÁBÓL).

Tehát véleményem szerint a fennmaradt runa felirat Könyves Kálmán királlyal kapcsolatos, aki gyógyszer- ei tartójaként használta a ládikát, ezek hatását

erősíteni vélte a hímzésbe tekert csont ereklyével, fő- ként, ha tudatában volt, hogy ez Álmoshoz vagy Ár- pádhoz tartozott.

Két magyar rovásbetű a feliraton

Amíg csak Fehér Mátyás Jenő fénymásolatát ismer- tem a feliratról, csalódottan vettem tudomásul, hogy nincsenek rajta magyar rovásbetűk.

Mint már fentebb mutattam a két külföldi tanulmány fényképein a jobb felső és a bal alsó sarokban kisebb méretű jelek vannak. A jobb felső sarokban rovás **S** és **N**, a bal alsóban szintén **S** és három **N szerű jel**. A rovás **S**-hez hasonló runa ritkán előfordul **U** hangértékkel, de a rovás **N**-hez hasonló nincsen. Ez alátámasztja, hogy valóban a magyar rovásírás betűiről van szó. Mit jelenthetnek ezek?

Valószínűleg név kezdőbetűk, talán Kálmán király idejéből. Az **N** alátámasztja a **NETHI** nevet, mégis inkább a felirat készítő névjele. Akkoriban még különböző vezetéknevek nem léteztek, de valamilyen megkülönböztető jelzőt gyakran használtak.

Miért ismétlődik kétszer ugyanaz a szöveg?

A szöveg értelme mellett legfontosabb kérdés kezdettől fogva ez volt számomra. Erre csak egy ésszerű válasz lehet: a legelső keretre a szöveget nem csak runákkal, hanem magyar rovásírással is felvették. Ennek bizonyításához nézzük először az általam feltételezett történet szereplőit. Ezt bonyolítja, hogy Gandersheimben két Gerberga is élt.

- Álmos fejedelem: **819-895**
- **I. Gerberga**: Apátnő Gandersheimben **874-896**
- Árpád fejedelem: **845-907**
- **II. Gerberga**: Apátnő Gandersheimben: **949-1001**
Ő a „mi Gerbergánk”.
- Könyves Kálmán király: **1074-1116**

Egy Gerberga feltűnik Szent István feleségének, Gizellának családjában is, apácafőnök nagynéniként, mint aki nem akarta engedni, hogy vallásos unokahúga a „barbár” magyar herceggel kösse össze életét: <https://archiv.katolikus.hu/szentek/0507.html> Az életrajzi adatokat összevetve lehetséges, hogy a „mi Gerbergánk”-ról van szó. Azonban így ellentmondás mutatkozik jellemében a Fehér Mátyás Jenő által említett

őstisztelet és a „barbár”-nak tekintett magyar völegény elleni berzenkedés között. Az esküvő 996-ban volt, tehát az időpontok sem zárják ki egymást. Lehetséges, hogy valamely német legendagyártó nem tudta leküzdeni a magyarokkal szembeni ellenszenvét és találta ki a világhálós mellékleten olvasható megható történetet.

Hogyan történhetett?

Véleményem szerint a ládikában, amit **II. Gerberga** apátnő kapott Magyarországról, Álmos vagy Árpád csont ereklyéje volt és a benne lévő felirat erről tudósított magyar rovásírással és runaírással is. Runaírással azért, mert német kolostorba küldték, annak kincseit gazdagította, de azért is, mert a runáknak szakrális-mágikus értelmezést tulajdonítottak, erről több tanulmány szól (pl. Page, Tóth). „...mindenképpen feltételezhetjük, hogy a rúnafeliratok szakrális (akár mágikus) kontextusban is értelmezhetők.” (Tóth A., 2012/98.)

Tehát eredetileg nem kétszer volt a runa szöveg, hanem egyszer és ugyanannyi terjedelműre szerkesztve, mint a magyar rovás. Ez az első szöveget hordozó keret nem maradt fenn, vagy nem tudunk hollétéről. Ha aranyból volt, ami Álmos vagy Árpád csont ereklyéjéhez méltó lett volna, akkor sorsa meg volt pecsételve. Lehet, hogy a hímzés akkor már benne volt a ládikában, lehet, hogy később maga Gerberga készítette.

Kálmán bizonyára tudott a szász apátságban lévő ereklyés ládikáról, melynek gyógyító hatást tulajdonított, hiszen varázsgyűrűt is hordott, rovásnak is értelmezhető betűkkel. Így gyógyulása reményében visszakérte Gandersheimből. Elküldték neki, de nem tudjuk, hogy ekkor, körülbelül 130 évvel később, megvolt-e még a rovásírás a kivehető belső kereten. Az biztos, hogy Kálmán a hímzést és a csontocskát megőrizte, de új szöveget vésetett, rovásírással és runaírással. Ez a szöveg maradt ránk, de csak runaírással, ezt fejtegetjük Magyarországon, Németországon, Angliában...

Kálmán halála után a kolostor visszakérte az ereklyét,

ekkor készíthették az új keretet, de mivel a „barbár” magyar eredetet el akarták tüntetni, a rovást lehagyták. Ekkor vésték rá kétszer a runákat, a beléjük vetett mágikus hatalom hite miatt, biztos, ami biztos, meg nem is merték kihajítani az egészet, hátha Odin mégis

létezik. Szerencsére a hímzést és benne a csontocskát is, az ereklye erejében bízva megőrizték. Mint olvastuk Fehér Mátyás Jenőnél, 1977-ben még benne volt a hímzés a csontocskával. Looijenga és Vennemann már elveszett tartalomról ír 1999-ben.

ÖSSZEFOGLALVA A FELIRATOS KERETEKET:

1. keret: Rovásírással és runaírással a csonterekléről Gerbergának Gandersheimbe. Nem maradt fenn.

2. keret: Kálmán készítette Magyarországon. Rovásírással és runaírással az orvosságról. Nem maradt fenn.

3: keret: Gandersheimben készítették, a rovást lehagyva, csak runákkal Kálmán király orvosságáról. Ez maradt fenn.

Az a kérdés is felmerült bennem, hogy miért keret és miért nem lap? Talán eredetileg egy kivehető lap volt, középen az Emese álma jelenettel. De már túl sok a feltételezés, fejezzük be annak megismétlésével, hogy a ládika valószínűleg Magyarországról került Gandersheimbe. Talán Csomor Lajos Szent korona kutató és ötvösművész biztosabban tudna mondani. Csomor Lajos és Fehér Mátyás Jenő sok

műkincsünkről bizonyították, hogy Magyarországról került külföldre. Minden esetre a ládikára jellemző fonatdísz nálunk is készítették, többek között Attila kardján és Lehel kürtjén is látható.

Magyarországon nem ritkaság a runafelirat, ezek a nemzetközi szakirodalomban is szerepelnek. Akit érdekel, a Budapesti Történeti Múzeumban is megtekinthet runás ruhatűket.

Amióta 1863-ban Georg Stephens leírta, hogy „*Teljes sötétségben vagyunk*” a ládikát illetően, neki köszönhetően is lassan világosodik. A teljes világossághoz azonban az kéne, hogy a Tudományos Akadémia régészei, nyelvészei, történészei, a kutatási engedélyek, az utazásokhoz, kutatásokhoz szükséges bőséges akadémiai támogatások birtokában ne azt kutassák, hogy mi magyarok mit vettünk át másoktól, hanem azt, hogy mi magyarok mit adtunk át Európának, Ázsiának, sőt az egész világnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában (Panorama Kiadó, 1977)
- Fehér Máttyás Jenő: Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának rovásírásos ládikája Gandersheimben (Magyar Őskutatás, 1977/4.)
- Fehér Máttyás Jenő: Besenyő őstörténet (Kárpáti Ház Kiadó, 2004)
- Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (Antológia Kiadó, 1994)
- Friedrich Klára: Kálmán király gyűrűjének felirata (Magyar Jelen, 2004/08/12., Megfejtések könyve, 2013/76.)
- Friedrich Klára: Rovásírás és runaírás (Magyar Demokrata, 2006/11. szám, márc. 16.)
- Friedrich Klára: Írástörténeti áttekintő magyar szempontból (2010)
- Gosztony Kálmán: Egy X. századbéli ó-magyar nyelvű rovás-felirat (Magyar Múlt-Hungarian Past, 1986/1-2.szám)
- Gyárfás Ágnes és szerzőtársai: Gerberga apátnő rovásfeliratos ereklyetartó ládikája a X. századból (Ősi Gyökér, 2013. október-december)
- Looijenga, Tineke – Vennemann, Theo: The Runic Inscription of the Gandersheim Casket (Kolloquiumsbande des Herzog Anton Ulrich Museums, herausgegeben von Jochen Luckhardt) Bd. I. Das Gandersheimer
- Runenkästchen, Internationales Kolloquium, Braunschweig, 24-26. März, 1999, herausgegeben von Regine Marth.
- Mandics György: Róvott múltunk III. (Irodalmi Jelen Kiadó, 2011)
- Molnár Antal: A középkor története (In: Ribáry Ferenc: Világtörténelem, 1881) Page, R. I. : Runes (The British Museum Press, 1987)
- Sebestyén Gyula: Rovás és rovásírás (1909, Tinta Kiadó, 2002) Sebestyén László: Kézai Simon védelmében (Nap kiadó, 1997)
- Stephens, Georg: On an Ancient Runic Casket Now Preserved in the Ducal Museum, Brunswick. (Source: The Journal of the Kilkenny and South-East of Ireland Archaeological Society, New Series, Vol. 4, No. 2 (1863), pp. 267-276. Published by: Royal Society of Antiquaries of Ireland Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/25502635>. Accessed: 25/12/2014 13:15.
- Szakács Gábor: Kálmán király gyűrűje – mit jelent a titokzatos felirat? (Magyar Demokrata, 2005/3/10., Világhálón: 2005/05/08.) <https://demokrata.hu/magyarorszag/kalman-gyuruje-mit-jelent-a-titokzatos-felirat-56896/>
- Tóth András: Runafeliratos tárgyak Magyarországról. (HADAK ÚTJÁN XX.
- Népvándorlaskor Fialat Kutatóinak XX. Összejövetelének konferenciakötete- 2010. Megjelent 2012-ben)
- A ládika méreteinek forrása: <https://www.arild-hauge.com/eanglor.htm>
- Apátnők Gandersheimben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Gandersheimi_ap%C3%A1tn%C5%91k_list%C3%A1ja
- Gerberga és Gizella: <https://archiv.katolikus.hu/szentek/0507.html>